

ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ' ΤΑΞΗΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΕΝΙΑΙΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΕΜΠΤΗ 3 ΙΟΥΝΙΟΥ 2004
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

Διδαγμένο κείμενο Θουκυδίδη Περικλέους Επιτάφιος

(42)

«Δι' ὃ δὴ καὶ ἐμήκυνα τά περὶ τῆς πόλεως, διδασκαλίαν τε ποιούμενος μὴ περὶ ἴσου ἡμῖν εἶναι τὸν ἀγῶνα καὶ οἷς τῶνδε μὴδὲν ὑπάρχει ὁμοίως, καὶ τὴν εὐλογίαν ἅμα ἐφ' οἷς νῦν λέγω φανεράν σημείοις καθιστάς. καὶ εἴρηται αὐτῆς τά μέγιστα· ἃ γάρ τὴν πόλιν ὑμνησα, αἱ τῶνδε καὶ τῶν τοιῶνδε ἀρεταὶ ἐκόσμησαν, καὶ οὐκ ἂν πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ισόρροπος ὥσπερ τῶνδε ὁ λόγος τῶν ἔργων φανείη. δοκεῖ δέ μοι δηλοῦν ἀνδρὸς ἀρετὴν πρώτη τε μηνύουσα καὶ τελευταία βεβαιούσα ἢ νῦν τῶνδε καταστροφή. καὶ γάρ τοις τᾶλλα χείροσι δίκαιον τὴν ἐς τοὺς πολέμους ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀνδραγαθίαν προτίθεσθαι· ἀγαθῷ γάρ κακὸν ἀφανίσαντες κοινῶς μᾶλλον ὠφέλησαν ἢ ἐκ τῶν ἰδίων ἐβλαψαν. τῶνδε δέ οὔτε πλούτου τις τὴν ἔτι ἀπολαυσιν προτιμήσας ἐμαλακίσθη οὔτε πενίας ἐλπίδι, ὥς κἂν ἔτι διαφυγὼν αὐτὴν πλουτήσκειν, ἀναβολὴν τοῦ δεινοῦ ἐποίησατο. τὴν δέ τῶν ἐναντίων τιμωρίαν ποθεινοτέραν αὐτῶν λαβόντες καὶ κινδύνων ἅμα τόνδε κάλλιστον νομίσαντες ἐβουλήθησαν μετ' αὐτοῦ τοὺς μὲν τιμωρεῖσθαι, τῶν δέ ἐφίεσθαι, ἐλπίδι μὲν τό ἀφανὲς τοῦ κατορθώσκειν ἐπιτρέψαντες, ἔργῳ δέ περὶ τοῦ ἤδη ὀρωμένου σφίσιν αὐτοῖς ἀξιοῦντες πεποιθέναι».

A. Από το κείμενο που σας δίνεται να μεταφράσετε στο τετράδιο σας το απόσπασμα: «Δι' ὃ δὴ καὶ ἐμήκυνα ... καταστροφή».

Μονάδες 10

B. Να γράψετε στο τετράδιο σας τις απαντήσεις των παρακάτω ερωτήσεων:

B1. «καὶ εἴρηται αὐτῆς τά μέγιστα»

Σε τι ακριβῶς συνίσταται ἡ ἀπόκλιση τοῦ Επιταφίου λόγου τοῦ Περικλή ἀπὸ ἑνὸς τυπικοῦ επιτάφιο τῆς ἐποχῆς του;

Μονάδες 10

B2. «Λόγοι-ἔργα»: Να σχολιάσετε τὴ σχέση «λόγων-ἔργων», τὴν ὁποία διατυπώνει στο κείμενο ὁ Περικλής.

Μονάδες 10

- B3.** «πλοῦτος - πενία». Πώς συλλαμβάνει ο Περικλής τη σχέση ανθρώπων και πλούτου, στην περίπτωση των πεσόντων, στο απόσπασμα «τῶνδε δέ ... ἐποίησατο», και με ποια στοιχεία τη συμπληρώνει στο από μετάφραση απόσπασμα του κεφαλαίου 43 (που παρατίθεται παρακάτω), για την περίπτωση των ζωντανών;

Θουκυδίδη Περικλέους Επιτάφιος (43)

[...] Εσείς λοιπόν να έχετε αυτούς εδώ πρότυπα και να θεωρήσετε θεμέλιο της ευτυχίας την ελευθερία και θεμέλιο της ελευθερίας τη δυνατή ψυχή· κι έτσι μη δειλιάζετε μπροστά στους κίνδυνους της μάχης. Γιατί δεν έχουν σοβαρότερο λόγο ν' αψηφούν το θάνατο οι απόκληροι της ζωής, που δεν έχουν να ελπίζουν καλύτερες μέρες, αλλά εκείνοι που, στη ζωή που τους απομένει, υπάρχει φόβος να μεταβληθεί ριζικά η καλή τύχη τους· αυτοί, αν κάπου σκοντάψουν, έχουν να χάσουν περισσότερα από κάθε άλλον. Γιατί, για έναν άντρα με υψηλό φρόνημα, είναι πιο πικρή η εξαθλίωση που φέρνει η δειλία παρά ο θάνατος που έρχεται χωρίς να τον νιώσει, σε στιγμή έξαρσης της δύναμής του και της κοινής ελπίδας.

Μονάδες 10

- B4.** Ποιες οι διαφορές ανάμεσα στον Επιτάφιο του Περικλή και στις υπόλοιπες δημηγορίες του Θουκυδίδη;

Μονάδες 10

- B5.** Να γράψετε στο τετράδιο σας ποιες από τις λέξεις του πρωτοτύπου κειμένου είναι ετυμολογικά συγγενείς με τις παρακάτω λέξεις:

αδίδακτος, ρήτορας, ευκοσμία, εμπρόθετος, φασματικός, ατελεύτητος, λεξιπενία, φυγόδικος, λήμμα, νόμισμα.

Μονάδες 10

Γ. Αδίδακτο κείμενο Ξενοφώντος

Απομνημονεύματα Α,6,14

(14)

Ἐγὼ δ' οὖν καὶ αὐτός, ὦ Αντιφῶν, ὥσπερ ἄλλος τις ἢ ἵππῳ ἀγαθῷ ἢ κυνὶ ἢ ὄρνιθι ἤδεται, οὕτω καὶ ἐτι μᾶλλον ἡδομαι φίλοις ἀγαθοῖς, καὶ ἐάν τι ἔχω ἀγαθόν, διδάσκω, καὶ ἄλλοις συνίστημι παρ' ὧν ἂν ἡγῶμαι ὠφελήσεσθαι τι αὐτούς εἰς ἀρετὴν· καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν πάλαι σοφῶν ἀνδρῶν, οὓς ἐκεῖνοι κατέλιπον ἐν βιβλίοις γράψαντες, ἀνελίστων κοινῇ σύν τοῖς φίλοις διέρχομαι, καὶ ἂν τι ὀρῶμεν ἀγαθόν, ἐκλεγόμεθα· καὶ μέγα νομίζομεν κέρδος, ἐάν

ἀλλήλοις φίλοι γινώμεθα. Ἐμοί μὲν δὴ ταῦτα ἀκούοντι ἐδόκει αὐτός τε μακάριος εἶναι καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ καλοκάγαθίαν ἄγειν.

ἀνελίττων=ξετυλίγοντας (το βιβλίο που είχε μορφή κυλίνδρου).

Γ1. Να μεταφράσετε στο τετράδιο σας το κείμενο.

Μονάδες 20

Γ2.α. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

ὁρῶμεν: το ίδιο πρόσωπο στην ίδια ἐγκλιση και φωνή του αορίστου β'

γινώμεθα: το δεύτερο ενικό πρόσωπο προστακτικής αορίστου β'

ὠφελήσεσθαι: το απαρέμφατο παρακειμένου ενεργητικής φωνής

συνίστημι: το δεύτερο ενικό πρόσωπο οριστικής αορίστου της ίδιας φωνής και τη γενική ενικού αρσενικού γένους της μετοχής ενεστώτα της ίδιας φωνής.

Μονάδες 5

Γ2.β. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

ὀρνιθι: την αιτιατική ενικού

τι: τη δοτική πληθυντικού του ίδιου γένους

σοφῶν: την αιτιατική πληθυντικού θηλυκού γένους

μέγα: τα παραθετικά επιθέτου στο γένος, τον αριθμό και την πτώση που βρίσκεται

ταῦτα: τη γενική πληθυντικού θηλυκού γένους.

Μονάδες 5

Γ3.α. «ἂν τι ὁρῶμεν ἀγαθόν, ἐκλεγόμεθα».

Να αναγνωρίσετε τον υποθετικό λόγο και να τον μετατρέψετε σε υποθετικό λόγο του μη πραγματικού.

Μονάδες 4

Γ3.β. Να αναγνωρίσετε συντακτικά τα παρακάτω:

φίλοις, εἰς ἀρετήν, ἀλλήλοις, φίλοι, ἀκούοντι, εἶναι.

Μονάδες 6

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Λιδαγμένο Κείμενο: Θουκυδίδης Περικλέους Επιτάφιος (Κεφάλαιο 42)

Α. Μετάφραση:

Γι' αυτό ακριβώς και ανέπτυξα σε μάκρος τα σχετικά με την πόλη, και γιατί θέλησα να κάνω κατανοητό ότι δεν αγωνιζόμαστε για πράγματα ίσης σημασίας εμείς και όσοι δεν έχουν όμοια καμιά απ' αυτές τις αξίες και συνάμα γιατί ήθελα να στηρίξω σε φανερές αποδείξεις το εγκώμιο αυτών εδώ προς τιμήν των οποίων τώρα μιλώ. Και έχει ειπωθεί το μεγαλύτερο μέρος αυτού· γιατί αυτών εδώ και των ομοίων τους τα ανδραγαθήματα λάμπρυναν τα γεγονότα, με τα οποία ύμνησα την πόλη και για λίγους απ' τους Έλληνες, όπως ακριβώς γι' αυτούς εδώ, θα φαινόταν ο έπαινος ισάξιος των έργων τους. Και μου φαίνεται ότι ο τωρινός θάνατος αυτών εδώ δηλώνει την ανδρεία τους, είτε είναι το πρώτο φανέρωμα (αυτής), είτε η τελική της επισφράγιση.

B.1 Με την απροσδόκητη αυτή φράση συνδέεται το εγκώμιο της πόλης με αυτό των νεκρών που τώρα μόλις αρχίζει. Ο Περικλής στον Επιτάφιο του αποκλίνει σημαντικά από την καθιερωμένη δομή ενός επιταφίου λόγου, υποστηρίζοντας πως ο έπαινος των νεκρών έχει ειπωθεί στο μεγαλύτερο μέρος του, όταν πλέχτηκε το εγκώμιο της πόλης.

Η πόλη δηλαδή με το πολίτευμά της, τους θεσμούς, τις αξίες και τα ιδανικά της σφυρηλάτησε το ήθος και το φρόνημα των πολεμιστών. Η πολιτεία επομένως δημιουργεί τις προϋποθέσεις και η ανδρεία των πολιτών είναι το αποτέλεσμα της διαλεκτικής σχέσης ανάμεσα στην πόλη και τον πολίτη. Είναι λογικό οι πολίτες να δίνουν τη ζωή τους για μια τέτοια πόλη που πρόσφερε σε αυτούς τόσα πολλά και ανεκτίμητα αγαθά.

Οι νεκροί λοιπόν με το θάνατό τους δικαιώνουν την πολιτεία και πιστοποιούν την αρετή τους.

B.2. Στο κεφάλαιο 42 παρατηρείται η σπάνια εναρμόνιση λόγων –έργων, καθώς οι ύμνοι δεν είναι ανώτεροι από τις ηρωικές πράξεις των πεσόντων.

Υπάρχει λοιπόν τέλεια εξισορρόπηση ανάμεσα στα ανδραγαθήματα των ηρώων, οι οποίοι προβάλλονται ως μια σπάνια περίπτωση Ελλήνων και στα λόγια που επαινούν αυτές τις πράξεις. Σε αυτό το σημείο ο Περικλής επιδιώκει να φέρει σε αρμονία το λόγο με τα έργα και όχι σε αντίθεση, όπως το επιχειρεί σε άλλα σημεία της ομιλίας του.

B.3. Στο απόσπασμα «τῶνδε δέ ... ἐποίησατο» ο Περικλής αναφέρει πως τόσο ο πλούτος όσο και η φτώχεια θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως αντικίνητρα για τη μάχη. Πιο συγκεκριμένα, θεωρεί πως η ευμάρεια μπορεί να γίνει η αιτία να λυγίσει το γενναίο φρόνημα των ανθρώπων, αφού αυτοί θα επιθυμούσαν να απολαύσουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα τα αγαθά τους και όχι να θέσουν σε κίνδυνο τη ζωή τους και να χάσουν όσα αυτή απλόχερα τους χάρισε. Και η φτώχεια, από την άλλη, θα μπορούσε να κάμψει το φρόνημα των ανθρώπων, αφού αυτοί θα ήλπιζαν πως μια μεταβολή της ζωή τους θα τους έφερνε τον πλούτο. Οι προκείμενοι νεκροί όμως, είτε ήταν πλούσιοι είτε ήταν φτωχοί, έδειξαν απaráμιλλο θάρρος και δε δίστασαν ούτε στιγμή να θυσιάσουν τη ζωή τους υπερασπιζόμενοι την πατρίδα.

Στο κεφ. 43 όμως ο ρήτορας διατυπώνει την άποψη πως είναι φυσικό οι πλούσιοι να δείχνουν μεγαλύτερη ανδρεία και αυτοθυσία από τους φτωχούς, αφού αυτοί πρέπει να σώσουν και τις περιουσίες τους. Εδώ λοιπόν, ο Περικλής παρουσιάζει τον πλούτο ως κίνητρο για τη μάχη. Η εξήγηση που θα μπορούσε να δοθεί γι' αυτό είναι ότι στο κεφ. 43 απευθύνεται σε ζωντανούς και αναζητά κίνητρα για να τους παρακινήσει.

B.4. Βλέπε σχολικό εγχειρίδιο σελ. 11-12.

«Μία λοιπόν από τις 40 περίπου δημηγορίες του Θουκυδίδη ... αυτές τις διαφορές».

B.5.

αδίδακτος: διδασκαλίαν

ρήτορας: εἴρηται

ευκοσμία: ἐκόσμησαν

εμπρόθετος: προτίθεσθαι

φασματικός: φανείη

ατελεύτητος: τελευταία

λεξιπενία: πενίας

φυγόδικος: διαφυγών
λήμμα: λαβόντες
νόμισμα: νομίσαντες

Γ. Μετάφραση Αδίδακτου Κειμένου:

Και εγώ ο ίδιος, λοιπόν, Αντιφώντα, όπως ακριβώς κάποιος άλλος ευχαριστιέται ή με καλό άλογο ή με σκύλο ή με πτηνό, έτσι και ακόμη περισσότερο ευχαριστιέμαι με καλούς φίλους, και αν έχω κάτι καλό (το) διδάσκω, και τους συστήνω και σε άλλους, από τους οποίους νομίζω ότι θα ωφεληθούν σε κάτι αυτοί σχετικά με την αρετή· και ξετυλίγοντας τους «θησαυρούς» των παλαιών σοφών ανδρών, τους οποίους εκείνοι κληροδότησαν, αφού (τους) κατέγραψαν σε βιβλία, διηγούμαι λεπτομερώς από κοινού με τους φίλους, και αν διαπιστώνουμε κάτι καλό, (το) προτιμάμε· και θεωρούμε μεγάλο κέρδος αν γινόμαστε φίλοι μεταξύ μας. Μου φαινόταν, λοιπόν, ακούγοντας αυτά ότι και ο ίδιος ήταν ευτυχισμένος και ότι οδηγούσε στην καλοσύνη αυτούς που ακούν.

Γ2. α.

ἴδωμεν, γενοῦ, ὠφεληκέναι, συνέστησας - συνιστάντος

β. ὄρνιν, τισί(ν), σοφάς, μεῖζον - μέγιστον, τούτων

Γ3. α. Ο υποθετικός λόγος του κειμένου δηλώνει αόριστη επανάληψη στο παρόν - μέλλον.

Μη πραγματικό:

εἰ τι ἐωρῶμεν ἀγαθόν, ἂν ἐξελεγόμεθα.

β.

φίλοις: δοτική της αιτίας

εἰς ἀρετήν: εμπρόθετος προσδιορισμός αναφοράς

ἀλλήλοις: δοτική αντικειμενική από το <<φίλοι>>.

φίλοι: κατηγορούμενο από το «γινώμεθα»

ἀκούοντι: τροπική μετοχή

εἶναι: αντικείμενο στο «ἐδόκει», ειδικό απαρέμφατο

Επιμέλεια: ΓΡΗΓΟΡΑΤΟΥ Ι. – ΣΙΤΑΡΑ Φ. - ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ Α.